

ВІДГУК

офіційного опонента
на дисертаційну роботу Лазурак Зоряни Дмитрівни на тему
«Методи і засоби виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в
онлайн-спільнотах»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук
за спеціальністю 10.02.21 – структурна, прикладна та математична
лінгвістика

Актуальність теми дослідження

Швидкий розвиток та стрімке зростання популярності сучасних комунікаційних сервісів і онлайн-платформ спричинили перенесення позитивних та негативних явищ комунікації з офлайн- в онлайн-середовище. Не зважаючи на поважну дослідженість процесу маніпулювання в офлайн-спілкуванні та наявність способів захисту від неї, існує актуальна потреба у методах і засобах виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спілкуванні, оскільки зміна середовища комунікації спричинила зміну засобів та каналів передачі інформації і, таким чином, невідповідність та несумісність методів виявлення маніпуляції в офлайн-середовищі для виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-середовищі. Саме тому, дисертантка вибрала об'єктом досліджень комунікативні процеси в онлайн-спільнотах із домінантним текстовим поданням інформації.

Онлайн-спільноти мають значний вплив на формування світоглядної позиції та процеси прийняття рішення широких і різномірних верств населення, тому онлайн-спільноти все частіше використовують для нав'язування думки щодо організацій, брендів чи публічних осіб.

Зважаючи на тенденції та динаміку розвитку комунікаційних віртуальних спільнот, підвищення ефективності управління віртуальними спільнотами стало важливим фактором їх успішності, безпеки учасників та правової захищеності адміністраторів (власників). Саме тому критично важливим є розроблення програмних засобів, які допомагатимуть адміністраторам та модераторам онлайн-спільнот забезпечити достатній рівень захисту учасників онлайн-спільноти, оскільки від комфортності комунікації та якості інформаційного наповнення залежить успішність онлайн-спільноти. Також необхідність методів і засобів виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій відчують працівники відділів формування інформаційного іміджу організацій, оскільки одним з їхніх обов'язків є відслідковування інформаційно-психологічних маніпуляцій щодо організації.

Отже, розроблення методів і засобів виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах є важливим і актуальним науковим завданням. Саме вирішенню цього завдання і присвячена

дисертаційна робота Лазурак Зоряни Дмитрівни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність

Теоретичні результати в дисертації в цілому обґрунтовані. Для доведення викладених положень автор застосувала теоретико-множинні підходи, методи контент-аналізу, теорію реляційних баз даних, теорію графів та методи аналізу онлайн-спільнот. В цілому наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, є обґрунтованими.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, одержаних у дисертації, підтверджується результатами експериментальних досліджень, ефективним функціонуванням програмно-алгоритмічного комплексу виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій в онлайн-спільнотах, а також впровадженням розробок в практику.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Отримано такі наукові результати:

– Вперше побудовано формалізовану модель тактики інформаційно-психологічної маніпуляції на базі кусково-лінійного агрегату, що дало змогу виявляти тактику інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах на основі зміни психологічних станів учасників дискусії.

– Вперше розроблено систему текстових маркерів прийомів інформаційно-психологічної маніпуляції на основі вербальних (діалогічних актів, семантичних змінних та синтаксичних структур), невербальних та паравербальних ознак, що дало змогу виявляти прийоми інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільноті без залучення експертів.

– Отримали подальший розвиток характеристики мовного стилю, профілю та поведінки учасника онлайн-спільноти, а також представлення онлайн-спільноти у вигляді соціального графа, що дало змогу виявляти профілі, які є спільниками маніпуляторів та визначити можливі шляхи поширення інформаційно-психологічної маніпуляції.

Значущість отриманих результатів для науки і практики

Значущість отриманих результатів полягає у розробленні методів і засобів виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах та вирішення прикладних проблем захисту учасників онлайн-спільноти інформаційно-психологічної маніпуляції та онлайн-спільноти від деструктивних наслідків інформаційно-психологічної маніпуляції.

Дисертаційну роботу виконано в межах зареєстрованої наукової тематики «Лінгвістичне забезпечення консолідації відкритих інформаційних

ресурсів».

Практичне значення дисертаційної роботи підтверджено використанням результатів досліджень для виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції у онлайн-спільноті «Молодіжного Націоналістичного Конгресу (МНК) – Львів» та для виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції щодо діяльності Львівської молодіжної крайової скаутської організації «Білі Горвати».

Повнота викладення результатів у опублікованих матеріалах

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 17-и наукових працях з них: 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 10 публікацій у формі матеріалів і тез доповідей наукових конференцій (з них 5 публікацій у виданнях, що входять до наукометричної бази даних Scopus). В опублікованих працях викладено основні отримані результати. Рівень та кількість публікацій відповідають вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій в Україні.

Структура та зміст дисертації

Дисертацію викладено на 191 сторінці. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури із 115 найменувань та трьох додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету роботи та основні завдання досліджень, викладено наукову новизну та практичну цінність одержаних результатів. Подано інформацію про особистий внесок здобувача, апробацію роботи та наявні публікації.

У першому розділі подано загальний аналіз онлайн-спільноти з погляду здійснення інформаційно-психологічної маніпуляції. Визначено поняття інформаційно-психологічної маніпуляції. Проведено порівняльний аналіз традиційної маніпуляції та інформаційно-психологічної маніпуляції. На основі виявлених спільних ознак розглянуто можливості адаптування тактик маніпуляції до онлайн-комунікації з метою подальшого застосування під час розроблення алгоритму виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції. Детально розглянуто специфічні види невербальних та паравербальних засобів комунікації в онлайн-спільнотах, які відповідають невербальним та паравербальним маркерам маніпуляції в офлайн-середовищі. Розглянуто інструментарій тонального аналізу як засіб для ідентифікації ознак психічних станів учасників онлайн-спільноти. Розглянуто існуючі класифікації емоцій та психічних станів людини. Проаналізовано онлайн-дискусію як діалог та можливість використання діалогічних актів для виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах.

У другому розділі на основі аналізу типових онлайн-спільнот запропоновано формальну модель онлайн-спільноти, яка містить необхідну для виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції інформацію. На основі кусково-лінійних агрегатів розроблено формальну модель тактики інформаційно-психологічної маніпуляції. Ця модель передбачає використання маркерів виявлення прийомів інформаційно-психологічної маніпуляції на основі діалогічних актів, синтаксичних структур та семантичних змінних. Крім того, формальна модель містить формальний опис психічних станів учасника спільноти, які свідчать про застосування інформаційно-психологічної маніпуляції одним з учасників спільноти. Розроблено критерії перевірки на наявність інформаційно-психологічної маніпуляції у дискусіях онлайн-спільнот, які поділено на статичні та динамічні. Ці критерії є основою для фільтрів для виявлення підозрілих фрагментів дискусії.

У третьому розділі розроблено алгоритм виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах, зокрема описано чотири етапи алгоритму: підготовчий, етап виявлення, етап нейтралізації та етап формування результатів та рекомендацій.

Мета підготовчого етапу – створити список дискусій, які відповідають вказаним у завданні тематичним або локаційним обмеженням та відсортовані в порядку спадання відповідно до наявності сприятливих передумов до здійснення інформаційно-психологічної маніпуляції.

Етап виявлення передбачає виконання двох ключових завдань: виділення фрагментів дискусії з найбільшою концентрацією ознак інформаційно-психологічної маніпуляції та виявленні прецедентів застосування тактик інформаційно-психологічної маніпуляції у дискусії. Відповідно до цих завдань його поділено на підетапи: виявлення фрагментів дискусії з найбільшою концентрацією ознак інформаційно-психологічної маніпуляції та виявлення прецеденту.

Етап нейтралізації полягає у запобіганні розгортання та поширення інформаційно-психологічної маніпуляції у онлайн-спільноті. Це досягається за рахунок виконання двох завдань: виявлення груп профілів, які спільно здійснюють інформаційно-психологічної маніпуляції, на основі інформації про одиничні маніпулятивні профілі, та виявлення профілів-жертв та профілів-зомбі на основі соціального графа.

На завершальному етапі на основі результатів попереднього етапу даються рекомендації щодо нейтралізації інформаційно-психологічної маніпуляції та заносяться результати до бази даних виявлених прецедентів ІПМ.

У четвертому розділі представлено побудову та впровадження програмно-алгоритмічного комплексу виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій в онлайн-спільнотах; описано компоненти архітектури. Наведено приклади подання тактик інформаційно-психологічної маніпуляції за допомогою формальної моделі. Проаналізовано результати практичного впровадження запропонованих методів і засобів виявлення

інформаційно-психологічних маніпуляцій в онлайн-спільнотах та на їхній основі оцінено ефективність комплексу.

Автореферат в загальному відображає основні наукові результати, практичну значущість та висновки.

Дисертаційна робота та автореферат оформлені у відповідності з вимогами, що ставляться до кандидатських дисертацій в Україні.

Зауваження до дисертації:

1. Структуру та параметри створених у дисертації моделях та методах вибрано на основі експертних рекомендацій та оцінок, що зумовлює певний рівень суб'єктивності розробленої процедури виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій.

2. Розроблені у другому розділі дисертації моделі онлайн-спільноти, моделі повідомлення, моделі інформаційно-психологічної маніпуляції та ін., які названо формальними моделями, коректніше б було назвати формалізованими моделями.

3. Наведена у дисертації формула (4.33), що є оцінкою точності виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій в онлайн-спільнотах не є достатньо інформативною з точки зору характеристики похибок розроблених моделей, методів та засобів. Більш інформативним та повним підходом щодо оцінювання точності виявлення інформаційно-психологічних маніпуляцій в онлайн-спільнотах може бути використання не однієї оцінки похибки, а двох оцінок, а саме, оцінок ймовірностей виникнення похибок першого та другого родів як це прийнято в теорії виявлення сигналів.

4. На сторінці 82 твердження «В основу багатьох схем маніпуляції покладено психічні стани, розумові стани, стани его, емоційні стани, настрої чи фрейми...» містить сукупність близьких за змістом психологічних термінів, без їх чіткого змістовного розмежування.

5. У дисертації наявні незначні граматичні, стилістичні та технічні помилки.

Висловлені зауваження не впливають на високу позитивну характеристику дисертаційної роботи, не зменшують її актуальність, наукову та практичну цінність дисертаційних досліджень.

Загальні висновки

Дисертаційна робота Лазурак З.Д. на тему «Методи і засоби виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах» є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальне завдання виявлення інформаційно-психологічної маніпуляції в онлайн-спільнотах.

Дисертаційна робота Лазурак Зоряни Дмитрівни відповідає паспорту

спеціальності 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика.

Опубліковані Лазурак З.Д. наукові праці за темою дослідження повністю відображають основні положення дисертації.

За актуальністю теми, теоретичною цінністю та практичною значимістю отриманих результатів дисертаційна робота відповідає вимогам, які ставляться до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук, зокрема “Порядку присудження наукових ступенів” (п.11 щодо кандидатських дисертацій), а її автор, Лазурак Зоряна Дмитрівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата технічних наук за спеціальністю 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика.

Офіційний опонент:

Професор кафедри комп'ютерних систем та мереж Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя, доктор технічних наук, професор

С.А. Лупенко

Підпис професора Лупенка С.А. засвідчую,

Вчений секретар
Тернопільського національного
технічного університету ім. Івана Пулюя,
кандидат технічних наук, доцент

Г.М. Крамар